
Edwin Mijnsbergen

Openbare bibliotheken en community building

Of bibliotheken nu in kleine vestigingen in de wijken gehuisvest zijn of in grote ‘cultuurtempels’, om een actieve rol te kunnen vervullen in de samenleving moeten ze vooral zichtbaar zijn, eropuit gaan en samen met de mensen initiatieven ontplooien.

De vraag hoe openbare bibliotheken een centrale rol kunnen (blijven) vervullen in lokale en regionale gemeenschappen houdt de bibliotheeksector al vele jaren bezig. Het onderwerp komt in tal van rapporten en beleidsadviezen aan bod en vele verwijzen naar de vijf kernfuncties die de *Richtlijn voor basisbibliotheken* noemt (Vereniging van Openbare Bibliotheken et al. 2005) (zie het artikel van Frank Huysmans in deze *Boekman*).

De rapporten stellen vast dat bibliotheekinnovatie bittere noodzaak is. De openbare bibliotheek heeft nog steeds een enorm bereik, maar door veranderd gebruikersgedrag en de informatieovervloed via onder meer internet is haar bestaansrecht niet langer gegarandeerd. Het aantal bibliotheekvestigingen en personeelsleden krimpt schrikbarend snel, en vrijwel iedere bibliotheek lijdt onder forse

---

bezuinigingen van de lokale politiek. Dat roept de vraag op of openbare bibliotheken wel de middelen en de ruimte hebben om zich te handhaven als, of zich te ontwikkelen tot spil van de lokale gemeenschap, of tot ‘huiskamer van de stad’ (Wiskerke 2013). Kan de bibliotheek die rol wel vervullen op de manier zoals de commissie-Cohen die optimistisch schetst in het rapport *Bibliotheek van de toekomst? Ze schrijft: ‘De fysieke plek zorgt voor de lokale inbedding van de bibliotheek. Alleen al door er te zijn voor de leden van een gemeenschap; te voorzien in een plek waar zij elkaar kunnen ontmoeten en zich onderdeel kunnen voelen van die gemeenschap. En door het bieden van een podium aan lokale maatschappelijke en culturele organisaties, aansluitend bij de individuele behoeften en lokale aandachtsgebieden. Ook kan de bibliotheek mensen uitnodigen en stimuleren om zich te mengen in het lokale debat over zaken als lokale besluitvorming en gemeenschapskwesties, naast hun participatie via de digitale weg. Zo draagt de bibliotheek bij aan vorming van de lokale identiteit. Ze daagt uit verder te kijken en stimuleert betrokkenheid bij de maatschappij’* (Cohen et al. 2014, 8 (samenvatting)).

Kleine vestigingen naast ‘cultuurtempels’

Als je de ontwikkelingen in Nederlandse openbare bibliotheken volgt via de vakliteratuur en andere (sociale) media valt een aantal dingen op. Bibliotheken organiseren ontzettend veel activiteiten op cultureel en educatief gebied, van lezingen en schrijfworkshops tot computer-cursussen en game-evenementen. In die zin kan ook zonder onderzoek worden vastgesteld dat bibliotheken graag een actieve rol vervullen binnen de gemeenschap en er veel aan doen om het bestaande publiek te behouden, en een nieuw publiek aan te spreken. Daarnaast moeten veel basisbibliotheken (en gemeenten) door de bezuinigingen keuzes maken in huisvesting en de accenten die binnen de dienstverlening worden gelegd. Er zijn organisaties die de nadruk leggen op kleine vestigingen in de wijken, of op zogenoemde servicepunten, en investeren in samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld met het onderwijs. Het traject de Bibliotheek *op school*¹ is daar een voorbeeld van. Maar er wordt ook gekozen voor een strategie waarbij

vestigingen minder aandacht krijgen of zelfs sluiten ten faveure van ambitieuze en dure nieuwbouwprojecten. Een grote investering in een ‘culturele huiskamer van de stad’ wordt hierbij gerechtvaardigd door de toegenomen behoefte aan gratis publieke ruimte, inclusief alle eigentijdse faciliteiten die daarbij horen (Deckers 2013). Denk aan panden die specifiek bestemd zijn voor een bibliotheek, zoals de in 2007 geopende openbare bibliotheek Amsterdam (OBA) aan de Oosterdokskade of de in 2010 geopende nieuwe bibliotheek in Almere, maar ook aan gebouwen die meerdere (erfgoed)instellingen huisvesten, zoals het Groninger Forum of het in juni 2014 geopende Eemhuis in Amersfoort, waar behalve de bibliotheek ook Archief Eemland, Scholen in de Kunst en Kunsthal KAdE zijn gevestigd.

Community building

Gezien de bezoekersaantallen van deze nieuwe ‘cultuurtempels’ kun je constateren dat ze in de smaak vallen. De OBA trekt dagelijks ongeveer 5000 bezoekers en het Eemhuis ontving er in het eerste halfjaar na de opening al 475.000, zo meldde de bibliotheek op Facebook. Maar slagen de instellingen in die mooie grote gebouwen er ook in om de gewenste spilfunctie te vervullen binnen de lokale gemeenschap? Volgens Karin Horst, specialist cultuur en media-wijsheid bij Bibliotheek Eemland, wel. Zij vertelt dat de organisatie er veel aan doet om de inwoners van Amersfoort en omstreken te laten merken dat het gebouw van en voor de gemeenschap is. Waar mogelijk worden verzoeken voor het organiseren van activiteiten gehonoreerd, en gecombineerd met de kernfuncties van de bibliotheek. Een recent voorbeeld daarvan is een modeshow die in samenwerking met Kunst in Amersfoort werd georganiseerd, ter gelegenheid van de landelijke bibliotheekcampagne Nederland Leest.

Nog belangrijker vindt Horst echter de werkelijke *community building*, die voortkomt uit projecten van de bibliotheek en het netwerken in de stad en op sociale media. Een sprekend voorbeeld daarvan is het project Eemlandse Schrijvers², dat sinds de start in 2008 een bindende factor is geworden voor iedereen uit de regio die schrijft. De schrijvers krijgen een platform en faciliteiten aangeboden, komen →

met elkaar in contact, krijgen de beschikking over een lokaal podium en hun boeken worden opgenomen in de collectie. Inmiddels maken ruim 250 schrijvers deel uit van deze *community*, met hun eigen netwerk van vrienden, kennissen en lezers, die ook betrokken worden bij de activiteiten die de bibliotheek organiseert. Volgens Horst past het project goed bij het streven van de bibliotheek om de zichtbaarheid te verbeteren. Als trekker van het project waakt zij ervoor dat die zichtbaarheid niet beperkt blijft tot het gebouw. Horst is zeer actief op sociale media en kiest er bewust voor om zich te profileren als persoon, niet als organisatie. Mensen communiceren ten slotte liever met een persoon dan met een logo. Daar plukt ze de vruchten van. Op Twitter en Facebook is zij voor veel mensen uit Amersfoort een aanspreekpunt en vraagbaak, en is ze letterlijk onderdeel van de gemeenschap.

Eropuit

Lang niet alle bibliotheken komen toe aan deze vorm van *community building*, maar het wordt wel steeds vaker op de agenda gezet. Dat blijkt ook uit de actualisering van het rapport *Inventarisatie innovatie openbaar bibliotheekwerk*, die ik in september 2014 maakte voor het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB, nu Koninklijke Bibliotheek) (Mijnsbergen 2014). Die inventarisatie betrof een momentopname van projecten die openbare bibliotheken en Provinciale Service Organisaties (PSO's) zelf als innovatief beschouwen. Daaruit kwam naar voren dat van de 157 geïnventariseerde bibliotheekprojecten er 25 geschaard kunnen worden onder de indicator 'De bibliotheek centraal in de lokale infrastructuur'. *Community building* maakt daar deel van uit. Dat uit het rapport ook een verontrustend beeld naar voren komt over de invloed van de bezuinigingen op de innovatie in het openbare bibliotheekwerk, hoeft niet te

betekenen dat bibliotheken moeten vrezten te weinig (financiële) middelen te hebben om een relatie met de lokale gemeenschap op te bouwen. Dat kan namelijk heel goed met beperkte budgetten en de juiste inzet van vrijwilligers.

Dat bewijst Leeszaal Rotterdam West, een bibliotheek die in januari 2013 opende als reactie op het sluiten van achttien van de 24 wijkbibliotheken in Rotterdam. Volgens het beleidsplan 2014-2015 van die bibliotheek draait de organisatie op 85 vrijwilligers met zeer diverse achtergronden, die dertien nationaliteiten vertegenwoordigen. Er is hulp van een bibliothecaris, maar ook van mensen met een geheel andere achtergrond: van een tomatenplukker tot een architect, van een cineast tot een cateraar. Ieder heeft zijn eigen expertise en draagt zijn steentje bij. Dankzij al die vrijwilligers kan de bibliotheek 44 uur per week open zijn en talloze activiteiten organiseren. De bibliotheek krijgt veel aandacht in de media en wordt regelmatig bezocht door medewerkers en directies van openbare bibliotheken elders in Nederland (Leeszaal Rotterdam West 2013). Leeszaal Rotterdam West wordt wel beschouwd als hét voorbeeld van burgerparticipatie.

Bibliotheken die hun subsidies alsmat zien afnemen willen graag leren hoe je de banden met de gemeenschap versterkt met een beperkt budget. Misschien is het namelijk wel zo dat geld daar niet de belangrijkste factor in is. Integendeel: in een interview met Versbeton.nl³ vertelt een van de initiatiefnemers, Maurice Specht, dat het vooral een kwestie van gewoon beginnen is, in plaats van tijd investeren in beleidsplannen, kaders en afspraken. Het is een uitgangspunt waar veel organisaties hun bedenkingen bij hebben, maar dat de moeite van het proberen zeker waard is. Het sluit aan bij het verhaal van Karin Horst over haar online *presence*. Dingen gewoon doen en zichtbaar zijn. Daar begint het mee. Je bereikt de gemeenschap niet door er plannen over te schrijven achter een bureau. Je moet eropuit, je oor te luisteren leggen en samen met de mensen initiatieven ontplooiën. Dat begint buiten het gebouw, buiten die huiskamer van de stad. Daar bevindt de gemeenschap zich nu eenmaal, daar zijn werelden te winnen. •

Je bereikt de gemeenschap niet door er plannen over te schrijven achter een bureau

Literatuur

- Cohen, J. (et al.) (2014) *Bibliotheek van de toekomst: knooppunt voor kennis, contact en cultuur*. Den Haag: SIOB. (www.siob.nl/kennisbank/documenten/bibliotheek-van-de-toekomst-2589/item2589; samenvatting: www.siob.nl/kennisbank/documenten/bibliotheek-van-de-toekomst/item2582)
- Deckers, M. (2013) 'Bibliotheek++ is een solide investering'. In: *Algemeen Dagblad*, 13 juli. (www.markdeckers.net/2013/07/de-schreeuwende-behoefte-aan-publieke.html)
- Leeszaal Rotterdam West (2013) *Beleidsplan Leeszaal Rotterdam West 2014-2015*. Rotterdam: Leeszaal Rotterdam West. (www.leeszaalrotterdamwest.nl/wp-content/uploads/2014/08/Beleidsplan-Leeszaal-Rotterdam-West-2014.pdf)
- Mijnsbergen, E. (2014) *Actualisering van de inventarisatie van innovatieve initiatieven van 2013*. Den Haag: SIOB. (www.siob.nl/siob-kennisbank/actualisering-inventarisatie-innovatie-openbaar-bibliotheekwerk/item2838)
- Vereniging van Openbare Bibliotheken en Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2005) *Richtlijn voor basisbibliotheken*. Den Haag: VOB/VNG. (www.debibliotheken.nl/fileadmin/documenten/2005_richtlijn-voor-basisbibliotheken_vob_vng.pdf)
- Wiskerke, R. (2013) 'De bibliotheek: huiskamer van de stad'. In: *Nederlands Dagblad*, 22 juni. (www.nd.nl/artikelen/2013/juni/22/huiskamer-van-de-stad)

Noten

- 1 bibliotheek.debibliotheekopschool.nl
- 2 www.bibliotheekeeland.nl/zoeken-vinden/eemlandse-schrijvers.html
- 3 versbeton.nl/2013/01/de-makers-van-rotterdam-2-maurice-specht-over-de-leeszaal-rotterdam-west/